

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ: СТРУКТУРА І ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ

© Чернобай Л.І., Кишеня П.Б., 2012

Розглянуто основні підходи до формування поняття “інноваційний потенціал системи управління”. Запропоновано структуру інноваційного потенціалу системи управління та розглянуто характеристику її елементів. Розглянуто принципи формування структури інноваційного потенціалу системи управління.

Ключові слова: інновації, інновації в системі управління, потенціал, інноваційний потенціал системи управління, структура інноваційного потенціалу, принципи побудови.

INNOVATIVE POTENTIAL OF MANAGEMENT SYSTEM: STRUCTURE AND PRINCIPLES OF FORMATION

© Chernobay L.I., Kyshenya P.B., 2012

The main approaches to the formation of the concept of “innovation capacity management system.” The structure of the innovation capacity of the control system and examine the characteristics of its elements. Formed by the principles of structure formation of innovative building management systems.

Key words: innovation, innovation management system, potential innovation capacity management system, the structure of innovation capabilities, principles.

Постановка проблеми

Прагнення суб'єктів господарювання до економічного розвитку пов'язані з необхідністю виконання інноваційних завдань. І цілком очевидно, що максимізація саме інноваційного фактора стане вирішальною умовою стійкого розвитку економіки України та окремих підприємств. Цим шляхом прямують розвинуті країни, й у нашому суспільстві є всі передумови орієнтуватися на нього.

Крім того, в сучасних умовах господарювання наявність комплексної системи управління підприємством є однією з найважливіших умов існування суб'єкта господарювання, оскільки саме управління, як одна із невід'ємних функцій будь-якої організованої соціоекономічної системи, покликане забезпечити збереження і розвиток системи, її орієнтацію на економічний результат.

Отже, інноваційна активність, яка, насамперед, стосується сфери управління, набуває все більшого значення для економічної діяльності підприємства.

Запорукою ефективного здійснення інноваційної діяльності, на нашу думку, є формування оптимальної структури інноваційного потенціалу системи управління, оскільки комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Це поняття є концептуальним відображенням феномену інновацій.

Отже, сьогодні надзвичайно актуальним є питання дослідження структури інноваційного потенціалу системи управління, принципів його побудови та факторів впливу на нього, що дасть змогу інноваційно спрямованим підприємствам обґрунтовано підходити до його формування та управління ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми формування та управління інноваційним потенціалом суб'єктів господарювання відображені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, різні аспекти цієї проблеми містяться у наукових працях І. Бланка, А. Єпіфанова, С. Ілляшенка, С. Козьменка, Є. Галушки, М. Гусакова, С. Кравченко, Л. Мартюшевої, Ю. Шипуліної та ін. Однак, незважаючи на активне обговорення науковцями питань стосовно необхідності обрання інноваційного шляху розвитку та дослідження основних проблемних питань щодо управління інноваційним потенціалом як у вітчизняній, так і у світовій економічній літературі, розробка цілісної системи формування та використання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання ще далека до завершення. Крім цього, аналіз підходів до визначення структури інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання свідчить про те, що єдиної точки зору щодо структури інноваційного потенціалу не існує. Існуючі підходи до його формування та структурні елементи потребують уточнення. Коли ж йдеться про структуру інноваційного потенціалу системи управління, то вона не досліджена взагалі.

Тому подальшого дослідження вимагає комплекс питань, пов'язаних з дослідженням особливостей структури інноваційного потенціалу системи управління, аналізом проблем його формування та факторів, що на нього впливають.

Формулювання мети

Метою статті є визначення структури інноваційного потенціалу системи управління, принципів його формування та факторів впливу на нього.

Формулювання завдань

Завданнями цієї статті є:

- 1) аналіз підходів до визначення сутності інноваційного потенціалу;
- 2) визначення структури інноваційного потенціалу системи управління та подання характеристики його основних його елементів;
- 3) формування принципів побудови інноваційного потенціалу системи управління.

Виклад основного матеріалу

Інноваційний потенціал системи управління є одним із найважливіших індикаторів діяльності сучасних інноваційно спрямованих підприємств. Тому сьогодні важливим є його дослідження, зокрема, в напрямку визначення його структури.

Зазначимо, що під інноваційним потенціалом системи управління ми розуміємо узагальнені характеристики можливостей системи управління до впровадження інноваційного процесу, що визначається структурою та змістом елементів системи управління, їх невикористаними та прихованими можливостями, які використовуються з метою досягнення поставлених цілей.

Тому неодмінною передумовою ефективного формування, використання та управління інноваційним потенціалом є розуміння його структури, тобто складових частин, елементів, з яких він складається.

Поняття інноваційного потенціалу, що забезпечує розвиток системи за рахунок нововведень, вперше ввів в економічну науку К. Фрімен.

Розглянемо підходи науковців до розуміння структури інноваційного потенціалу.

В.А. Верба, І.В. Новікова структуру інноваційного потенціалу підприємства трактують як сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів, з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства, загалом [1].

І.Р. Бузько стверджує, що інноваційний потенціал визначається здатністю підприємства розробляти й реалізовувати інноваційні проекти, тому в структуру інноваційного потенціалу входять інноваційні проекти [2]. Такої ж точки зору дотримується С.М. Ілляшенко, наголошуючи на науково-технічній основі й орієнтації об'єкта дослідження на споживача й характеризуючи інноваційний потенціал підприємства як здатність до впровадження досягнень науки й техніки в конкретні товари, які можуть задовольнити потреби й запити споживачів [3].

С. В. Кочетов вважає, що інноваційний потенціал являє собою сукупну здатність наявних у підприємства ресурсів досягати поставлених інноваційних цілей [4].

Найчастіше інноваційний потенціал ототожнюють з сукупністю різних видів ресурсів, необхідних для інноваційної діяльності підприємства.

На думку І. Балабанова, інноваційний потенціал утворюють матеріальні, фінансові, інформаційні, науково-технічні ресурси, що застосовуються в інноваційній діяльності підприємства [5].

Конкретніше до зазначеного питання підійшов А.В. Савчук, який пропонує під інноваційним потенціалом підприємства розуміти “сукупність усіх його ресурсів, які можуть бути задіяними у процесі здійснення інноваційної діяльності” [5].

Українські дослідники Л. Мартюшева і В. Калишенко відзначають, що комплексною характеристикою спроможності до інноваційного розвитку є інноваційний потенціал, який вони пропонують визначати як “сукупність організованих в певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть при певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинниках інноваційного середовища бути спрямованими на реалізацію інноваційної діяльності з метою задоволення потреб суспільства” [6].

Деякі дослідники ототожнюють інноваційний потенціал з науково-технічним, розуміючи під цим поняттям “накопичену певну кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції” [7].

На нашу думку, ототожнення понять “інноваційний потенціал” і “науково-технічний потенціал” є помилковим. Між ними є істотні відмінності, головна з яких полягає в тому, що, на відміну від науково-технічного, інноваційний потенціал включає не тільки здатність створювати науково-технічні нововведення, але і успішно упроваджувати і застосовувати їх у виробництві і реалізації товарів і послуг.

“Інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, які можуть бути приведені в дію для досягнення цілей економічних суб’єктів”, – зазначає Д. Кокурін [8]. Ми вважаємо, що у такому разі відсутня чітка конкретизація цього поняття.

Як сукупну здатність науково-практичних знань і практичного досвіду, які є в розпорядженні суспільства на сучасному етапі його розвитку, розуміє інноваційний потенціал І.О. Джаїн [9].

Важко не погодитися з тим, що інноваційний потенціал є сукупністю необхідних ресурсів для інноваційної діяльності, і, власне, спроможністю до впровадження інновацій.

Тому, на нашу думку, під інноваційним потенціалом підприємства треба розуміти узагальнені характеристики можливостей системи управління до впровадження інноваційного потенціалу, що визначається структурою та змістом елементів системи управління, їх невикористаними та прихованими можливостями, які використовуються з метою досягнення поставлених цілей.

Крім цього, серед авторів немає єдиної думки до розуміння структури інноваційного потенціалу.

Так, на думку Г.Я. Гольдштейна, основними складовими поняття “інноваційний потенціал” є НДДКР, маркетинг, виробництво, управління [9].

На науково-дослідну, проектно-конструкторську, технологічну, виробничу, комерційну складові поділяє інноваційний потенціал С.Д. Ільєнкова [9].

Своєю чергою В.І. Громека виділяє наукову, освітню, управлінську, технічну складові інноваційного потенціалу [10].

Є.Н. Сафонов, Г.А. Паламаренко зазначають, що сильним в інноваційному сенсі вважається підприємство, що має кваліфіковані наукові кадри, матеріально-технічне, інформаційно-методичне та організаційне забезпечення [10].

На нашу думку, важко не погодитися з вищенаведеними поглядами щодо складових інноваційного потенціалу, проте їм не вистачає вичерпності.

Також необґрунтованими є пропозиції авторів робіт [10, 11] щодо визначення інноваційного потенціалу як сукупної здатності до реалізації. Прихильники цього підходу досліджують окремі аспекти інноваційного потенціалу (зокрема, наукові здобутки, які можна реалізувати). Саме тому його часто ототожнюють з науковим та науково-технічним потенціалами, що значно спрощує дійсність та звужує сферу застосування цієї категорії.

Як бачимо, деякі автори наголошують на наявності ресурсів, інші – на можливості їх використання. Зазначене значною мірою становить труднощі в розробленні конкретних практичних рекомендацій щодо формування та ефективного використання інноваційного потенціалу, що негативно впливає на результат інноваційної діяльності.

Отже, проаналізувавши напрацювання науковців, їхні підходи до розуміння структури інноваційного потенціалу, можемо зробити висновок, що узгодженості між авторами не існує. Більше того, автори не зосереджують увагу на дослідженні інноваційного потенціалу системи управління. Проте, як показує практика господарювання іноземних підприємств, більшою мірою інноваційний процес спрямований власне в систему управління, оскільки саме інновації в системі управління дають змогу трансформувати розвиток підприємства в напрямку впровадження інновацій і в інші сфери діяльності (продуктову, технологічну тощо).

Тому, враховуючи вищенаведені дослідження, ми зробили спробу подати структуру інноваційного потенціалу системи управління.

Перш ніж його розглядати, зазначимо, що система управління – це форма реалізації взаємодії й розвитку відносин управління, виражених у законах і принципах менеджменту, а також у меті, функціях, структурі, методах і процесі управління, а структура – це спосіб організації елементів, який розкриває будову, елементний склад, принципи формування та розвитку інноваційного потенціалу системи управління.

На наш погляд, структура інноваційного потенціалу системи управління являє собою сукупність ресурсів та потенційних можливостей системи управління, які забезпечують безперервне підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання, укріплення його конкурентних переваг в процесі здійснення інноваційної діяльності (рис. 2.).

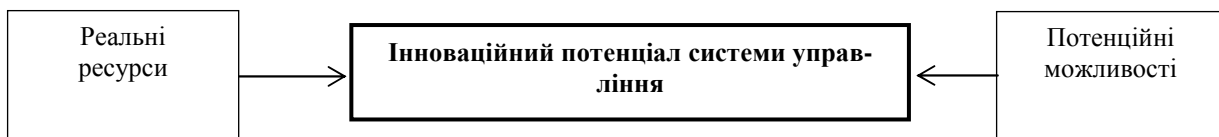

Рис. 2. Узагальнена характеристика інноваційного потенціалу системи управління

Так, ресурсна складова інноваційного потенціалу системи управління залежить від можливостей використання кожного одиничного господарського ресурсу в інноваційному процесі. Інтенсифікація інноваційної діяльності дозволяє підвищити ефективність використання ресурсної складової, а значить, і інноваційного потенціалу системи управління в цілому. Головним принципом виділення ресурсних елементів потенціалу є їх функціональне значення в інноваційному процесі. Ця складова об'єднує матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, людські ресурси, які своєю чергою теж поділяються на частини, існуючі в безпосередньому зв'язку та взаємозалежності. Кожна зі складових має важливе значення, впливаючи на якісну та кількісну оцінку інноваційного потенціалу системи управління. Крім того, в межах ресурсної складової ми виділяємо реальні або наявні ресурси та потенційні, тобто ті, які в напрямку інноваційного розвитку не використовуються, або приховані, але можуть бути залученими.

На рис. 2 була наведена узагальнена характеристика інноваційного потенціалу системи управління, проте, зрозуміло, що ресурсна складова, має свої елементи, які критично важливі для розуміння підходів до його формування, використання та управління, в напрямку забезпеченості цільовості впливу. Тому об'єктивним завданням є відображення детальнішого дослідження складових частин інноваційного потенціалу системи управління та їх характеристик.

На нашу думку, до узагальненої характеристики інноваційного потенціалу системи управління доцільно включити такі складові: кадрову, комунікаційну, інформаційну, організаційну, фінансову, матеріально-технічну (рис.3).

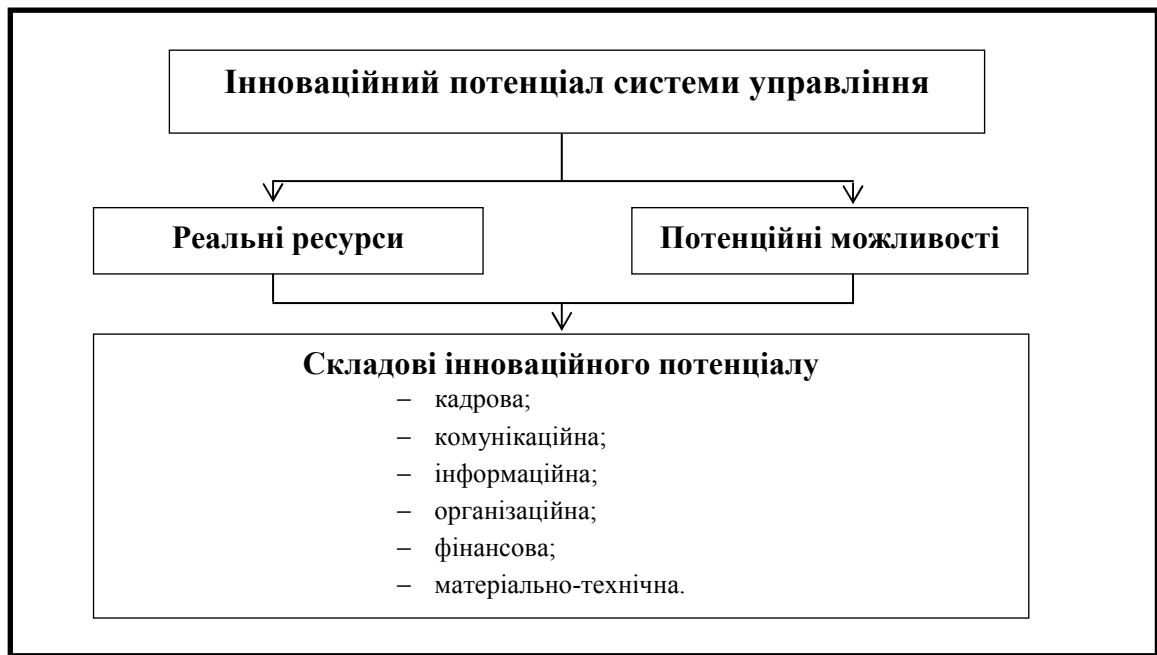

Рис. 3. Деталізована характеристика інноваційного потенціалу системи управління

Сукупність висококваліфікованих кадрів підприємства, здатних працювати творчо, генерувати нові ідеї і безпосередньо їх впроваджувати, формує кадрову складову інноваційного потенціалу системи управління. Конкурентні можливості підприємства безпосередньо залежать від якості трудових ресурсів.

Забезпечення інноваційного розвитку суб'єкта господарювання значною мірою зумовлюється матеріально-технічною складовою інноваційного потенціалу системи управління. Матеріально-технічна складова охоплює усі матеріальні-технічні ресурси, необхідні для здійснення ефективної інноваційної діяльності.

Інформаційні потоки, що є основою для прийняття управлінських рішень інноваційного характеру, формують інформаційну складову інноваційного потенціалу системи управління. Саме інформація є основою і результатом ефективного використання інформаційного потенціалу системи управління.

Оптимізація економічного розвитку тісно взаємозв'язана з освоєнням інформації, якість якої та ефективне застосування стають передумовою нових можливостей інноваційного прогресу. Очевидно, що чим більший ступінь повноти інформаційного наповнення усіх процесів управлінської діяльності, тим вища її результативність.

Налагодження взаємозв'язку між усіма структурними підрозділами організації, формування єдиної інформаційної мережі відбувається за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій, за допомогою яких здійснюється обробка інформації та управління інформаційними потоками. Тому інформаційна та комунікаційна складова відіграють ключову роль формування інноваційного потенціалу системи управління.

Фінансову складову інноваційного потенціалу системи управління утворює сукупність фінансових ресурсів, що використовуються безпосередньо для ведення інноваційної діяльності. Формування та розвиток інноваційного потенціалу системи управління неможливі без акумулювання та можливості залучення фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності.

Організаційна складова об'єднує різноманітні інструменти та варіанти взаємозв'язку й взаємодії всіх елементів системи управління між собою. Недооцінення значення організаційного фактора може істотно вплинути на процес впровадження інновацій в системі. Завдяки організаційному чиннику кожний елемент входить у процес формування інноваційного потенціалу системи управління, налагоджуючи ефективну взаємодію між ними.

Зазначимо, що формування інноваційного потенціалу системи управління відбувається не лише під впливом внутрішніх, але і зовнішніх чинників. Окремо взяті складові інноваційного потенціалу одночасно являються складовими інших потенціалів.

Формування інноваційного потенціалу підприємства – доволі складний і трудомісткий процес, що передбачає дослідження всіх складових системи у їх взаємозв'язку та динаміці. Неможливо однозначно встановити ключові правила формування ефективного інноваційного потенціалу системи управління та процедури його оптимізації, адже сучасний ринок та його підприємницькі суб'єкти досить різноманітні та багатогранні.

Разом з тим інноваційний потенціал системи управління характеризується і особливими властивостями, на основі яких він і формується. Сукупність системних, структурних та якісних характеристик, що визначають особливості інноваційного потенціалу системи управління:

- 1) інноваційний потенціал системи управління є емерджентною системою зі складними ієрархічними зв'язками між його елементами;
- 2) при формуванні інноваційного потенціалу системи управління неможливо ізолювати внутрішні процеси від процесів зовнішнього середовища з метою їх відособленого спостереження та дослідження;
- 3) інноваційний потенціал системи управління має здатність до самовідтворення;
- 4) інноваційний потенціал системи управління як економічна система постійно змінює свої параметри;
- 5) основою формування інноваційного потенціалу системи управління є його структуризація;
- 6) узгодженість у функціонуванні елементів інноваційного потенціалу системи управління дозволяє досягти поставлених цілей;
- 7) елементи інноваційного потенціалу системи управління взаємодіють між собою із синергічним мультиплікативним ефектом;
- 8) параметри інноваційного потенціалу системи управління мають здатність адаптуватись до постійних, динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання;
- 9) спроможність інноваційного потенціалу системи управління до активних непередбачуваних дій залежно від способів та методів управління, рівня розвитку самої системи тощо.

Перераховані особливості дозволяють виділити базові принципи формування інноваційного потенціалу системи управління.

Рис. 4. Принципи формування інноваційного потенціалу системи управління

Крім базових загальнопоширених принципів, формуванню інноваційного потенціалу системи управління притаманні специфічні, а саме:

- стратегічна спрямованість (формування інноваційного потенціалу здійснюється у напрямку реалізації обраної стратегії розвитку підприємства);
- орієнтація на потреби ринку (інноваційний ефект від реалізації інноваційного потенціалу системи управління повинен бути спрямований як безпосередньо так і опосередковано на ринок,

іншими словами на цільову аудиторію споживачів, що є передумовою прибутковості та розвитку компанії);

– планомірність (координація роботи всього підприємства протягом всього процесу формування інноваційного потенціалу, створення на цій основі інновації, підготовки її до впровадження та реалізації);

– інформаційна забезпеченість (полягає у формуванні інноваційного потенціалу системи управління з урахуванням сучасних досягнень НТП та тенденцій розвитку ринку);

– взаємозамінність (полягає у тому, що недостатній рівень розвитку однієї складової потенціалу може компенсуватися до певної міри розміром його інших складових);

– взаємозалежність (полягає у тому, що відсутність окремої складової інноваційного потенціалу системи управління призводить до нівелювання значимості інших).

Висновки

Проаналізовано підходи науковців до розуміння структури інноваційного потенціалу та на основі узагальнення сформовано власне бачення структури інноваційного потенціалу системи управління і охарактеризовано основні його елементи. Визначено особливості інноваційного потенціалу в системі управління та основі цього наведено принципи його формування та фактори впливу на нього.

Перспективи подальших досліджень

Дослідження проблеми в теоретичному аспекті сьогодні скоріше перебуває на етапі зародження. Тому вивчення цієї тематики є перспективним і подальші дослідження, на нашу думку, повинні бути сконцентрованими у напрямку дослідження проблем формування інноваційного потенціалу системи управління, проблем його оцінки та його використання.

1. Верба В.А., *Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства* / В.А. Верба, І.В. Новикова // *Проблеми науки*. – 2003. – № 3. 2. Бузько І.Р. *Стратегічне управління інвестиціями та інноваційна діяльність підприємства : монографія* / І.Р. Бузько, О.В. Вартанова, Г.О. Голубенко. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. – 176 с. 3. Пересада А.А. *Управління інвестиційним процесом*. – К.: Вид-во “Лібра”, 2002. – 472 с. 4. Онишко О.С. *Економічна сутність інноваційної діяльності торговельних підприємств* // *Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць*. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.5. – С. 167–171. 5. Балабанов І.Т. *Инновационный менеджмент*. – СПб.: Изд-во “Питер”, 2000. – 208 с. 6. Покропивний С.Ф. *Инновационный менеджмент у ринковій системі господарювання* // *Економіка України*. – 1995. – № 2. – С. 22–26. 7. *Управління інноваціями в сучасній організації* / за ред. В.А. Євтушевського. – К.: Вид-во “Нічлава”, 2006. – 359 с. 8. Крилов Є.І., Власова В.М., Журавкова І.В. *Аналіз ефективності інвестиційної і інноваційної діяльності підприємства*. – М., *Фінанси і статистика*, 2003 – 607 с. 9. Кокурин Д.І. *Инновационная деятельность*. – М.: Экзамен, 2001. – 576 с. 10. Янковський К.П., Мухар І.Ф. *Організація інвестиційної і інноваційної діяльності*. – СПб.: Петербург, 2001. – 448 с. 11. Калюжний І.Л., Калюжна Т.В., Забарін Д.І. *Методика розробки і реалізації основних етапів інноваційної стратегії на підприємстві*. – Севастополь: Вид-во СЕВНТУ, 2003. – 52 с.